

2. Joint Research Centre. War worsens climate and environmental challenges in Ukraine. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/war-worsens-climate-and-environmental-challenges-ukraine-2025-04-11_en

3. Mondo Internazionale. The Environmental Impact of War: The Case of the Black and Azov Seas. URL: <https://mondointernazionale.org/focus-allegati/the-environmental-impact-of-war-the-case-of-the-black-and-azov-seas>

4. The Guardian. Destruction of Ukraine dam caused 'toxic timebomb' of heavy metals, study finds. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/mar/13/destruction-of-ukraine-kakhovka-dam-caused-toxic-timebomb-in-rivers-study-finds>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-17>

Чеканов В. Ю.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ПРОСТОРУ В НАЦІОНАЛЬНИХ ІСТОРІОГРАФІЯХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ НА МЕЖІ XIX–XX СТ.

До історичного простору ми відносимо локації, в яких розгортається послідовність подій, що ми називаємо історичним процесом. Він відбувається в часі, тому історичний простір і час є взаємозв'язаними поняттями. Вони є формами відображення історичного процесу. Локації, в яких він здійснюється, відображаються двома основними способами.

По-перше, в певних жанрах історичної нарації, наприклад, в біографістиці чи в подієвій історії, стрижнем розповіді є наскрізний сюжет, визначений як тема дослідження і відбитий в його назві. Ним може бути, зокрема, маршрут походу або життєвий шлях історичної постаті, котра протягом життя пересувалася між різними локаціями, іноді доволі хаотично. Для цього способу характерним є те, що сюжет не залежить від локацій, він не прив'язаний до них. Другий спосіб протилежний першому. Він властивий жанрам, присвяченим історії великих спільнот – етнічних груп, держав, національним історіям тощо. Цьому способу властиве те, що локації здебільшого залишаються

незмінними (виключенням є історія єврейського народу, в якій і періоди його перебування в Палестині, і періоди розсіяння в діаспорі є однаково важливими). Вони утворюють систему координат, в якій реалізується історія спільноти. Тут історичний простір стає чинником історичного процесу: багато подій в історії спільноти отримують сенс саме як боротьба за простір. Відповідно, досвід вивчення цього аспекту історичного знання має сенс в питаннях деокупації та реінтеграції національних територій.

Зрозуміло, згадані процеси не могли не впливати на історіографію. З початку XIX ст. питання про визначення географічних рамок, а згодом про способи пересування історика в цих рамках, стають проблемними. Спершу Л. фон Ранке ошелешив науковий загал, розширивши географічні межі від національних кордонів до смислових рамок, продемонстрованих через простір («якщо ми *розглянемо* умови античного світу у ранні часи, ми *побачимо* його зайнятим великим числом незалежних народів» і т.д. [1, р. 169]). Потім Й.Г. Дройзен запровадив абсолютно нове поняття елліністичного світу. Історики середини XIX ст. стали оживляти історичний простір, то «спускаючись» на вулиці, всередину натовпу [5, с. 200], то, навпаки, віддаляючись на відстань, яка уможливлувала створення широких панорам. Історики стали відчувати можливість бути гнучкими, незалежними від рамок, що нав'язувалися масовою свідомістю з її стандартним мисленням.

Своєрідний варіант роботи з історичним простором запропонували історики слов'янських країн Центральної Європи, в яких наприкінці XIX ст. йшли активні процеси відродження національної, у т.ч. історичної, свідомості у формі «літературно-національних рухів» [4, с. 204–205]. Нам доцільніше розглядати цей варіант роботи з простором на прикладі української історіографії межі XIX–XX ст., для якої він слугував засобом реалізації таких же ідейно-політичних завдань.

Для істориків, що працювали в парадигмі національного відродження, історичний простір був не просто формою локалізації подій. Він мав динамічний характер, бо не тільки поєднувався з часовими координатами, а відображав мінливу ситуацію націогенезу [2, т. 1, с. 1, 15–16], рамки якої в минулому часто були ширшими за сьогодення. З огляду на це, географічні межі історії України охоплювали не лише землі, які вважалися українськими на межі XIX–XX ст., але й ті, які потрапляли в контекст історії України тимчасово (як правило, фронтіри: Кубань, Курщина, Лемківщина). Через це до поняття «Україна» стали додавати поняття «українські землі» і навіть «українські етнічні землі». Доволі важко розглядати, скажімо, Кубань як частину України, але значно простіше зарахувати її до українських етнічних земель.

Крім того, змістовне наповнення історії України залежало від контекстів її висвітлення: наприклад, польсько-литовська доба в аспекті вивчення господарчих реалій висвітлювалася не в географічних рамках України, а в рамках дії Литовського Статуту [2, т. 5, с. 137–141]. Те ж відносилось до релігійної історії України: Берестейська унія та процес її впровадження були і залишаються її інтегрованою частиною, однак це не відмінняє того, що Брест географічно не відноситься до України, і частина пов'язаних подій теж відбувалася територіально за її межами. В інших аспектах географічні рамки могли змінюватися, що створювало незручності для сприйняття. Своєрідним виразом прагнення до їх стабілізації стало поширення некоректного слововжитку – використання традиційних українських назв до сучасних неукраїнських пунктів: Берестя замість Бреста, Ряшів замість Жешува, Перемишль замість Пшемисля тощо. В країнах Центральної Європи подібний слововжиток теж відомий, і він теж виражав незгоду зі скороченням національних територій: Мольдау замість Влтави у німців, Пожонь замість Братислави і Темешвар замість Тімішоари у угорців тощо.

Таким чином, історіографія національного відродження відкрила новий ракурс розгляду історичного простору як активного простору реалізації цього відродження. Він відбувався в нестабільних географічних рамках, як правило, в напрямі їх скорочення – іноді істотного (Угорщина), іноді компенсованого (Польща). Саме факт їх скорочення став причиною того, що національні історичні школи в країнах Центральної Європи створювали такі версії власної історії, в яких локалізації подій не замикалися в минулому як байдужі до сучасності. Навпаки, вони потрапляли в живий зв'язок із сьогоденням, який виражався в ментальному картографуванні [3], в полемічному застосуванні створених за його допомогою версій історії, в обґрунтуванні ними територіальних претензій, незгоди з окупацією та в інших формах актуалізації історичного знання. Зі сфери кабінетних знань воно стало переходити у сферу ідеології, що стало важливим вектором розвитку масової та історичної свідомості ХХ століття. І сьогодні розуміння цього не повинно випадати з нашого поля зору при формулюванні основних засад реінтеграції окупованих територій України.

Список використаних джерел:

1. Ranke Leopold von. The Theory and Practice of History. Indianapolis – New York : The Bobbs – Merrill Company, Inc., 1973. 515 p.
2. Грушевський Михайло. Історія України-Руси. Нью-Йорк : Книгоспілка, 1954. Т.1. 649 с.; Т. 5. 687 с.

3. Колесник І. І. Ментальне картографування та професія історика: між реальним та уявленим. *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 135–156.

4. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття) : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Генеза, 2000.

5. Чеканов В. Ю. Географічний та хронологічний розподіл історичного матеріалу в романтичній історіографії XIX ст. (на прикладі “Французької революції” Т. Карлайла). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 196–202.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-18>

Щекун О. А.,

*аспірант кафедри державно-правових та гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Горєлова В. Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри державно-правових та гуманітарних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ТЕРИТОРІАЛЬНА АВТОНОМІЯ В ПОСТКОНФЛІКТНОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Процес відновлення держав після збройних конфліктів є одним із найскладніших викликів сучасної системи міжнародних відносин. Ключове завдання полягає не лише у відбудові інфраструктури, але й у зціленні суспільних розколів та реінтеграції громад, розділених лінією фронту. У цьому контексті інструменти політичного та правового врегулювання, що дозволяють збалансувати принципи територіальної цілісності та права спільнот (зокрема етнічних та корінних народів) на самоврядування, набувають вагомого значення. Автономне утворення, як одна з форм децентралізації влади, є одним із найбільш обговорюваних механізмів для Криму. Однак, міжнародний досвід показує, що її імплементація може мати діаметрально протилежні наслідки: від успішної інтеграції до фактичного створення дисфункціональних державних утворень.